

Белінська Т. В., Кравцова Н. Є., Дабіжжа К. Л., Плакидюк О. Ю.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЗАСОБАМИ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті актуалізується питання визначення психолого-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва засобами міждисциплінарної інтеграції. Досліджено нові тенденції в освітньому просторі, процеси євроінтеграції, концепцію Нової української школи, нормативні документи Державного стандарту вищої професійної освіти, в яких висвітлюються сучасні вимоги до професійної підготовки майбутнього фахівця в закладах вищої освіти. Проаналізовано стан вивчення проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, рівень дослідження психолого-педагогічних умов засобами міждисциплінарної інтеграції. Виявлено, що багатоаспектність цього питання є малодослідженою та потребує подальших наукових розвідок. Визначено, що формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва є складною системою з низкою закономірностей, ефективність якої буде можливою у взаємозв'язку і взаємозалежності навчальних дисциплін. Обґрунтовано, що міждисциплінарна інтеграція створює позитивні умови формування у студентів професійних компетентностей та може виступати як мета та педагогічний засіб. Міждисциплінарну інтеграцію як педагогічний засіб формування професійних компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва розглянуто на основі взаємопроникнення різних дисциплін зі сприянням формування професійної культури майбутніх фахівців. Пропоновано використання основних підходів у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва: гуманістичного, інтегративного, діяльнісного, креативного. Проаналізовано навчальний план професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та визначено практично-виконавський напрям як один з основних напрямів підготовки. З цих позицій було визначено психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва засобами міждисциплінарної інтеграції: формування в майбутніх учителів музичного мистецтва мотиваційної готовності до самовдосконалення в майбутній професійній діяльності; оволодіння майбутніми фахівцями творчо-дослідницькими вміннями та навичками на основі інтеграції мистецтв; забезпечення реалізації самостійного індивідуально-творчого підходу до навчання майбутнім учителем музичного мистецтва на основі інтроспекції, що створюють можливість використання міждисциплінарних професійно-творчих завдань та сприятимуть розвитку індивідуально-творчому потенціалу особистості.

Ключові слова: психолого-педагогічні умови, професійна компетентність, майбутні учителі музичного мистецтва, міждисциплінарна інтеграція, педагогічний засіб, наукові підходи, інтелектуально-творчий потенціал, творчо-дослідницькі вміння.

Відповідно до нових тенденцій в освіті, процесів євроінтеграції, розбудови Нової української школи та забезпечення Державних стандартів вищої професійної освіти гостро постає питання формування професійної готовності сучасного фахівця, зокрема майбутнього вчителя музичного мистецтва, здатного до формування мистецької компетентності школярів, організації оновленого освітнього простору на основі синтезу мистецтв з опорою на розвиток творчої особистості учня. Сьогоднішні освітні реформи значно активізують дослідження питання підвищення якості професійної освіти, стимулюють пошук оптимальних психолого-педагогічних умов формування ключових професійних компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва. У цьому аспекті значної уваги потребує вивчення засобів міждисциплінарної інтеграції у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, що створює можливості об'єднання мети, принципів і змісту взаємопов'язаних навчальних дисциплін.

Розгляд проблеми формування професійних компетентностей майбутніх учителів музичного мистецтва вбачаємо у працях видатних науковців (І. Бех, І. Зязюн, Л. Масол, О. Олексюк), де увага приділяється загальним та предметним компетентностям, їх характеристичності та визначенню структурних елементів, запропоновано змістовні характеристики їх рівнів (Л. Пастушенко, 2017), розглянуто проблеми формування фахової та художньо-інформаційної компетентності у процесі вивчення диригентсько-хорових дисциплін (С. Світайло, 2011, Ч. Няньхуа, 2017), висвітлено комунікативну компетентність (Є. Проворова, 2008), ціннісні компетентності як інтегральну якість особистості (К. Кабриль, 2013). Значна увага приділяється дослідженню та визначенню психолого-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва (О. Білоус, Л. Василенко), зокрема міждисциплінарній інтеграції як однієї з умов організації освітнього процесу у вищих порівняно з зарубіжним досвідом (Ян Лі). Окремі аспекти проблеми міждисциплінарної інтеграції як ефективного засобу у професійній підготовці майбутніх учителів висвітлюються в працях М. Берулави, Л. Сидорчук.

Аналіз наукових джерел свідчить про багатоаспектність проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва та малодослідженість психолого-педагогічних умов цього процесу засобами міждисциплінарної інтеграції.

Мета статті – визначити та обґрунтувати психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва засобами міждисциплінарної інтеграції.

Формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва є складною системою з низкою закономірностей, специфічних функцій, зумовлених вимогами музично-теоретичного, методичного навчання, диригентсько-хорової, вокальної, інструментальної виконавської готовності. Ефективність такої динамічної системи можлива у взаємозв'язку і взаємозалежності навчальних дисциплін, що значно впливатиме на результат самого навчання та професійне становлення майбутнього педагога, адже сучасне суспільство надає перевагу не фахівцю з “механічно” набутими знаннями [8, с. 45], а “умотивованому, творчому та відповідальному вчителю, здатному постійно професійно розвиватися, на власний розсуд вибирати засоби та методи навчання, стратегії та способи дії, використовувати набутий досвід у самостійній практичній творчій діяльності, що відповідає універсальним художньо-естетичним цінностям і світоглядним позиціям” [5, с. 32].

Міждисциплінарна інтеграція створює умови формування в студентів професійних компетентностей відповідно до освітніх запитів та є взаємозв'язком знань, які отримують під час вивчення різних дисциплін майбутні фахівці. Таким чином, міждисциплінарна інтеграція може виступати як мета та педагогічний засіб.

Професійна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва залежить від поєднання усіх видів професійної компетентності: загальнопедагогічної, диригентської, інструментальної, вокальної, виконавської, музикознавчої, дослідницької, а також соціальної і особистісної підготовки [2; 7; 8].

У цьому аспекті використання засобів міждисциплінарної інтеграції у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва набуває великого значення.

У нашому дослідженні міждисциплінарна інтеграція розглядається як засіб формування професійної компетентності майбутніх учителів на основі взаємопроникнення різних дисциплін, їхніх провідних ідей. Така багатогранність дозволяє розкрити основи професійно-педагогічної діяльності, її глибокий зміст та сприяє формуванню професійної культури майбутніх фахівців.

Цільове призначення засобів міждисциплінарної інтеграції – створення цілісного на основі однотипних елементів, що включають навчальні предмети та види діяльності.

Формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва засобами міждисциплінарної інтеграції буде ефективним на основі таких підходів:

1) *гуманістичного* (О. Рудницька), використання якого передбачає “набуття вчителем нетипових для традиційної освіти вмінь: розкривати учням переживання, особистісне бачення мистецького твору; активізувати їхні процеси переживання: “відчувати” внутрішній світ іншого, його особистісні потреби; здійснювати діалогічне спілкування: імпровізувати; бути драматургом, режисером; учасником тих чи інших педагогічних ситуацій” [9, с. 34];

2) *інтегративного* (І. Бех, Т. Жигінас), спрямованого на поєднання сценічних, виконавських та педагогічних аспектів у навчанні, що передбачає здатність застосовувати професійно-творчі вміння для організації навчання та управління творчим процесом, налагодження художньо-творчого діалогу зі школярами;

3) *діяльнісного*, що передбачає здатність особистості до творчого саморозвитку, стимулювання пізнавальних процесів, актуалізацію творчого потенціалу студентів, формування вмінь вибирати методи та форми художньо-творчого процесу для реалізації визначеної мети [4; 5, с. 152];

4) *креативного*, що визначає можливість створення нового творчого продукту та є стимулом творчої діяльності [6, с. 51–55].

У реалізації професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва значна увага і кількість годин за весь період навчання приділена практично-виконавському напряму підготовки, зокрема вокально-хоровому циклу (постановка голосу, хорове диригування, хоровий клас та практикум роботи з хором), який відіграє значну роль у формуванні ключових компетентностей майбутнього вчителя музичного мистецтва та забезпечує формування мистецьких знань, творчо-професійних вмінь, сприяє максимальному розвитку музичних здібностей, здатності до глибокого розуміння музичних образів, їх втіленню у виконавській формі, здатності до виконавсько-інтерпретаційної діяльності.

Л. Беземчук зазначає: “Професійна компетентність майбутнього учителя є складним інтегративним утворенням, в якому розкривається сукупність його знань, умінь, досвіду, мотивації та особистісних якостей, зумовлюється готовність до активного виконання педагогічної діяльності, зміст кожної її складової частини містить ключові (інформаційні, регулятивні, комунікативні) операційні та інтелектуально-педагогічні компетенції, що забезпечується на різних рівнях освітньо-кваліфікаційної підготовки у ВНЗ” [1, с. 11–20].

Використання засобів міждисциплінарної інтеграції у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, на нашу думку, буде успішним за таких *психолого-педагогічних умов*:

- *формування в майбутніх учителів музичного мистецтва мотиваційної готовності до самовдосконалення в майбутній професійній діяльності*. Мотиваційна готовність пов'язана зі змістом професійно-педагогічного спрямування майбутнього вчителя музичного мистецтва та є чинником формування його особистості. “Мотив є опредмеченою потребою, прагненням, бажанням оволодіти конкретними знаннями, вміннями та навичками” [5, с. 161].

Вмотивованість уможливує реалізацію майбутнім педагогом своїх інтересів та здібностей. Важливим є прояв інтелектуально-творчого потенціалу особистості, готовність до інноваційної діяльності [3, с. 71–77].

Розширення міждисциплінарних зв'язків у цьому аспекті сприятиме відходу до звуженості навчальної дисципліни, вияву більшої зацікавленості студентом, набуттю різновекторного інструментарію, який він буде накопичувати і в майбутній професійній діяльності;

- *оволодіння майбутніми фахівцями творчо-дослідницькими вміннями та навичками на основі інтеграції мистецтв.* Якість навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва, ефективність розв'язання поставлених перед ним завдань, його результативність пов'язані з активністю студента на заняттях. Динамічність, різноплановість, міждисциплінарні зв'язки сприяють ефективному засвоєнню навчального матеріалу на різних рівнях, торкаючись всебічного розгляду окремих елементів пропонованого матеріалу. Взаємозв'язок різних видів мистецтва підкреслює специфіку кожного, сприяє оволодінню засобами художньої виразності різних видів мистецтва, отриманню системних художньо-естетичних знань, формуванню чітких творчих переконань, мистецьких інтересів цілісного естетичного спрямування та всебічного розвитку особистості;

- *забезпечення реалізації самостійного індивідуально-творчого підходу до навчання майбутнім учителем музичного мистецтва на основі інтроспекції.* У цьому аспекті характерною є свідомо самостійна робота студента, який має здійснювати індивідуальний вибір методів, прийомів, взаємозв'язків для виконання поставлених завдань без обмеження його творчого бачення та креативного рішення.

Використання цієї умови буде доречним, якщо на основі сформованих знань та вмінь застосовувати елементи міждисциплінарної інтеграції в навчальній та практичній діяльності, здійснювати пізнавально-дослідницьку діяльність, бути мотиваційно готовим до відповідної діяльності, вміти критично мислити та здійснювати самоаналіз своєї діяльності.

Висновки. Виокремлені психолого-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва засобами міждисциплінарної інтеграції уможливають використання міждисциплінарних професійно-творчих завдань у курсах різних дисциплін, що систематизують та узагальнюють розрізнені знання, сприяють розвитку індивідуально-творчого потенціалу особистості та готовності бути конкурентоспроможним фахівцем. Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо в дослідженні видів, способів та методів міждисциплінарних професійно-творчих завдань та їх впровадженні в освітній процес вищих навчальних закладів.

Використана література:

1. Беземчук Л. В. Забезпечення професійної компетентності майбутнього вчителя музики в умовах магістратури. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи.* 2012. Вип. 37. С. 11–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_zntndr_2012_37_4
2. Белінська Т. В., Кушнір К. В., Білозерська Г. О., Сізова Н. С. До проблеми впровадження інтегрованого підходу у процес викладання вокально-хорових дисциплін у закладах Вищої освіти. *Інноваційна педагогіка.* 2020. Вип. 25. Т. 2. С. 16–21. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/25/part_2/5.pdf
3. Білозерська Г. О., Белінська Т. В., Кушнір К. В. Використання інноваційних технологій навчання в контексті вивчення диригентсько-хорових дисциплін у вищій школі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.* Серія: педагогіка і психологія. 2020. Вип. 63. С. 71–77. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Fjblekk76mJKAQic6YiG9X9hAdFjc-a4/view>
4. Білозерська Г. О. Формування розвивального середовища професійної підготовки майбутнього вчителя музики : автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / НАПН України. Київ, 2011. 23 с.
5. Гаврилюк О. А. Формування професійної готовності майбутніх учителів музики у педагогічних коледжах до художньо-творчої діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2019. 294 с.
6. Гаврилюк О. А., Білозерська Г. О., Засипкіна Л. А., Твердохліб Н. В. Проблема формування творчої особистості та креативності майбутнього фахівця мистецького спрямування. *Науковий часопис.* Київ, 2020. Вип. 77. С. 51–55.
7. Маркова А. К. Психологія професіоналізму. Москва, 1996. 308 с.
8. Пастушенко Л. А. Педагогічна технологія розвитку професійної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих мистецьких навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Рівне. 2017. 244 с.
9. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. С. 34.

References:

1. Bezemchuk L. V. (2012) Zabezpechennia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia muzyky v umovakh mahistratury [Ensuring the professional competence of the future music teacher in the conditions of master's degree]. *Means of educational and research work.* Kyiv. Vol. 77. s. 51–55 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_zntndr_2012_37_4 [in Ukrainian].
2. Belinska T. V., Kushnir K.V., Belozerska G. O., Sizova N. S. (2020) Do problemy vprovadzhenia intehrovanoho pidkhdou u protses vykladannia vokalno-khorovykh dystsyplin u zakladakh Vyshchoi osvity [To the problem of introduction of the integrated approach in the process of teaching vocal and choral disciplines in higher education institutions]. *Innovatsiina pedahohika.* Odesa: Helvetyka. s. 16–21 [in Ukrainian].
3. Belozerska G. O., Belinska T. V., Kushnir K. V. (2020) Vykorystannia innovatsiinykh tekhnolohii navchannia v konteksti vyvchennia dryhentsko-khorovykh dystsyplin u vyshchii shkoli [The use of innovative learning technologies in the context of the study of conducting and choral disciplines in higher education]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho.* Serii: pedahohika i psykholohiia. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Fjblekk76mJKAQic6YiG9X9hAdFjc-a4/view>. [in Ukrainian].
4. Belozerska G. O. (2011) Zabezpechennia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia muzyky v umovakh mahistratury: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 [Formation of the developmental environment of professional training of the future music teacher]. Kyiv. 23 s. [in Ukrainian].

5. Havryliuk O. A. (2019) Formuvannia profesiinoi hotovnosti maibutnikh uchyteliv muzyky u pedahohichnykh koledzhakh do khudozhno-tvorchoi diialnosti: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 [Formation of future music teachers' professional readiness to artistic and creative activity in pedagogical colleges]. Vinnytsia. 294 s. [in Ukrainian].
6. Havryliuk O. A., Belozerska G. O., Zasipkina L. A., Tverdokhlib N. V. (2020) Problema formuvannia tvorchoi osobystosti ta kreatyvnosti maibutnoho fakhivtsia mystetskoho spriamuvannia [The problem of forming a creative personality and creativity of the future art specialist]. *Scientific journal*. Kyiv. Vol. 77. S. 51–55 [in Ukrainian].
7. Markova A. K. (1996) *Psyhholohyia professyonalizma* [Psychology of professionalism]. Moscow. 308 s. [in Russian].
8. Pastushenko L. A. (2017) Pedahohichna tekhnolohiia rozvytku profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva u vyshchyykh mystetskykh navchalnykh zakladakh : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 [Pedagogical technology for the development of professional competence of future teachers of music art in higher art educational institutions]. Rivne. 244 s. [in Ukrainian].
9. Rudnytska O. P. (2005) *Pedahohika: zahalna ta mystetska : navchalnyi posibnyk* [Pedagogy: general and artistic]. Ternopil. 34 s. [in Ukrainian].

Belinska T. V., Kravtsova N. Ye., Dabizha K. L., Plakydiuk O. Yu. Psychological and pedagogical conditions for the formation of professional competence of future teachers of music art by means

The article actualizes the issue of determining the psychological and pedagogical conditions for the formation of professional competence of future teachers of music by means of interdisciplinary integration. New tendencies in the educational space, processes of European integration, the concept of the New Ukrainian school, normative documents of the State standard of higher professional education in which modern requirements to professional training of the future specialist in institutions of higher education are covered are investigated. The state of studying the problem of formation of professional competence of future teachers of music art, the level of research of psychological and pedagogical conditions by means of interdisciplinary integration is analyzed. It was found that the multifaceted nature of this issue is poorly studied and requires further research. It is determined that the formation of professional competence of future teachers of music is a complex system with a number of patterns, the effectiveness of which will be possible in the relationship and interdependence of disciplines. It is substantiated that interdisciplinary integration creates positive conditions for the formation of students' professional competencies and can act as a goal and pedagogical tool. Interdisciplinary integration as a pedagogical means of forming professional competencies of future music teachers is considered on the basis of interpenetration of different disciplines and contributes to the formation of professional culture of future professionals. The use of basic approaches in the formation of professional competence of future teachers of music art: humanistic, integrative, activity, creative is offered. The curriculum of professional training of future music teachers is analyzed and the practical-performing direction is defined as one of the main directions of training. From these positions the psychological and pedagogical conditions of formation of professional competence of future teachers of musical art by means of interdisciplinary integration were defined: formation of future teachers of music art motivational readiness for self-improvement in future professional activity; mastering by future specialists of creative research skills and abilities on the basis of integration of arts; ensuring the implementation of an independent individual-creative approach to teaching future music teachers on the basis of introspection, which will create the possibility of using interdisciplinary professional and creative tasks and promote the development of individual-creative potential of the individual.

Key words: *psychological and pedagogical conditions, professional competence, future teachers of music, interdisciplinary integration, pedagogical tool, scientific approaches, intellectual and creative potential, creative and research skills.*